

**П.С. Берзін, Р.А. Волинець,
Д.С. Птащенко**

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Загальна частина

Практикум

Навчальний посібник

за редакцією П.С. Берзіна

Київ • Алерта • 2023

УДК 343(477)(075.8)
Б48

Серія:
НАУКОВО-ПРАВОВІ ЕКСПЕРТНІ ВИСНОВКИ

Рецензенти:

Берднік І.В. – д-р юрид. наук, проф. (Тренінговий центр прокурорів України);

Зеленов Г.М. – канд. юрид. наук, доц. (Департамент аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду).

Берзін П.С., Волинець Р.А., Птащенко Д.С.

Б48 Кримінальне право. Загальна частина: практикум: навчальний посібник / за ред. П.С. Берзіна. Київ: Алерта, 2023. 608 с.

ISBN 978-617-566-751-4

«Практикум» присвячений проблемам наукового (доктринального) неофіційного тлумачення відповідних положень чинного законодавства України та призначений для ілюстрації розв’язання окремих, найбільш серйозних проблем наукового характеру, пов’язаних із застосуванням кримінального (а в окремих випадках і кримінального процесуального) законодавства.

Для викладачів вищих навчальних закладів, працівників правозастосовчих органів, а також студентів, аспірантів (ад’юнктів) та всіх, хто цікавиться проблемами Загальної частини кримінального права.

УДК 343(477)(075.8)

ISBN 978-617-566-751-4

© Берзін П.С., Волинець Р.А.,
Птащенко Д.С., 2023
© Видавництво «Алерта», 2023

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

Берзін П. С., д-р юрид. наук, проф. кафедри кримінально-правової політики та кримінального права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член Науково-консультативної ради при Верховному Суді, член Методичної ради при Офісі Генерального прокурора (підрозділи 1.2–1.4 глави 1, підрозділ 3.1 глави 3; підрозділ 1.1 глави 1, глава 2, підрозділи 3.2, 3.3, глави 3, підрозділ 4.1 глави 4, а також підрозділи 6.1, 6.2 глави 6 підготовлені П. С. Берзіним, а підрозділи 4.2–4.12 глави 4, підрозділи 6.3–6.12 глави 6 та глави 5, 7–11 – Берзіним П. С. у співавторстві з Р. А. Волинцем та Д. С. Птащенком);

Волинець Р. А., д-р юрид. наук, проф. кафедри кримінально-правової політики та кримінального права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, адвокат (підрозділи 4.2–4.12 глави 4, підрозділи 6.3–6.12 глави 6 та глави 5, 7–11 у співавторстві з П. С. Берзіним та Д. С. Птащенком);

Птащенко Д. С., канд. юрид. наук, асистент кафедри кримінально-правової політики та кримінального права Навчально-наукового інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка (підрозділи 4.2–4.12 глави 4, підрозділи 6.3–6.12 глави 6 та глави 5, 7–11 у співавторстві з П. С. Берзіним та Р. А. Волинцем).

ЗМІСТ

Авторський колектив	3
Перелік скорочень	13
Передмова	15

ГЛАВА 1 ПРИНЦИПИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ЙОГО ДЖЕРЕЛА

1.1. Чи є вказівка в обвинувальному акті органу досудового розслідування на те, що К. «вчинив злочин (кримінальне правопорушення), передбачене ч. 5 ст. 191 КК України», порушенням принципу презумпції невинуватості, передбаченого ст. 62 Конституції України?	22
1.2. Які особливості обов'язковості застосування рішень ЄСПЛ як основного джерела кримінального права?	23
1.3. Які особливості обов'язковості постанов та ухвал Верховного Суду України, в яких переглядались судові рішення, що набрали законної сили, з підстав неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону про кримінальну відповідальність (кримінального закону) (п. 1 ч. 1 ст. 400-12 КПК 1960 року та п. 1 ч. 1 ст. 445 КПК)?	33
1.4. Які особливості обов'язковості висновків щодо застосування норм права, викладених у постановах Верховного Суду (на підставі Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року та КПК)?	52

ГЛАВА 2 ЧИННІСТЬ (ДІЯ) КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ

2.1. Чи вбачаються в діях особи, вчинених згідно з процесуальними актами органу досудового розслідування у 2018 році, ознаки складів кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209 КК України у редакції від 16 січня 2003 року та/або в редакції від 6 грудня 2019 року?	65
---	----

-
- 2.2. Чи можливо на підставі ч. 2 ст. 4 КК кваліфікувати дії особи за ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року після набрання чинності новою редакцією ст. 209 КК від 6 грудня 2019 року? 72
- 2.3. Чи вбачаються в діях особи, вчинених впродовж 2010–2012 років, ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 209 КК у редакції від 16 січня 2003 року та/або в редакції від 6 грудня 2019 року? 98
- 2.4. Яким чином у ч. 3 ст. 5 КК поєднуються обставини, які дозволяють та забороняють зворотну дію кримінального закону в часі?..... 114
- 2.5. Які особливості зворотної дії в часі так званого «проміжного» кримінального закону (ч. 4 ст. 5 КК)?..... 120
- 2.6. Чи є лист № (...) від 14 березня 2006 року посвідченням або іншим документом у розумінні ст. 358 КК станом на момент вчинення інкримінованого особі кримінального правопорушення? Чи можна визнавати цей Лист офіційним документом, який посвідчує певні факти, що мають юридичне значення, в розумінні ст. 358 КК станом на момент вчинення інкримінованого особі кримінального правопорушення? 142
- 2.7. Чи має зворотну дію в часі КПК як джерело кримінального права, що впливає на застосування відповідних норм кримінального закону?..... 157

ГЛАВА 3.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

- 3.1. Чи виключає кримінальну відповідальність за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 185 КК, за наявності належно встановлених кваліфікуючих ознак «за попередньою змовою групою осіб», «проникнення у житло, інше приміщення чи сховище», встановлення того факту, що на момент вчинення цього кримінального правопорушення вартість викраденого майна не перевищує 0,2 НМДГ? 170
- 3.2. Чи виключається кримінальна протиправність виконання керівником нижчестоящего державного органу наказу про призначення (зарахування) особи на посаду

- в структурі нижчестоящого державного органу, який виданий керівником вищестоящого державного органу? Чи можуть такі дії керівника вищестоящого державного органу бути кримінально-протиправними та утворювати перевищення влади або службових повноважень?..... 178
- 3.3. Чи дійсно поняття «злочин проти життя та здоров'я особи», вжите в нормі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК, охоплює (включає) лише злочини, передбачені у розділі II Особливої частини КК? Якщо ні, то за якими саме ознаками (критеріями) буде правильним визначати поняття «злочин проти життя та здоров'я особи» у цій нормі? Чи має значення для точного застосування вказаної процесуальної норми в аспекті тлумачення поняття «злочин проти життя та здоров'я особи», та обставина, що в цьому провадженні особі інкриміновано вчинення кримінального правопорушення за ч. 2 ст. 189 КК з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, з урахуванням того, що погроза вбивством (ст. 129 КК) як самостійний склад не є тяжким чи особливо тяжким злочином? 201

ГЛАВА 4

СКЛАД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

- 4.1. Які дії можуть вчинятись з метою захоплення державної влади та утворювати склад кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 109 КК (в редакції від 7 жовтня 2014 року)? 205
- 4.2. Чи необхідно враховувати у змісті ознаки «діяння, ... вчинене ... на шкоду», передбаченої ч. 1 ст. 111 КК, конкретний наслідок, у зв'язку з чим державну зраду в цій формі слід вважати кримінальним правопорушенням з матеріальним складом та визнавати закінченим з моменту настання (утворення) такого наслідку? 223
- 4.3. Як впливає на кваліфікацію шахрайства, передбаченого ч. 4 ст. 190 КК, виконання та/або невиконання умов договору, що оформлений розпискою?..... 226
- 4.4. Чи вбачаються в діях особи, пов'язаних з виконанням та/або невиконанням умов укладеного договору, ознаки заволодіння чужим майном шляхом зловживання

службовою особою своїм службовим становищем, вчиненого в особливо великих розмірах, що передбачене ч. 5 ст. 191 КК?	247
4.5. Чи може майнове право бути предметом передбаченого ст. 191 КК заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем? Чи вбачаються ознаки передбаченого ст. 191 КК заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем в діях особи, які пов'язані з виконанням зобов'язань за підписаною нею угодою?	258
4.5. Чи вбачаються в діях особи ознаки сприяння діяльності терористичної організації, яке передбачене ч. 1 ст. 258–3 КК?	295
4.5. За сукупності яких обов'язкових умов вчинене особою діяння може бути визначене як умисне ухилення від сплати податку та містити ознаки складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 212 КК?	306
4.6. Чи є визначення «самовільне» у диспозиції статті 197–1 КК тотожною визначенням «незаконне» або «всупереч установленому законом порядку»? Чи підпадає під поняття «самовільне зайняття земельної ділянки» тимчасове користування нею за наявністю усного дозволу особи, яка, на думку винного, мала право на його надання (власник або представник власника чи користувача земельної ділянки, посадові особи державних органів чи органів місцевого самоврядування)?.....	318
4.7. Чи утворює склади незаконної приватизації комунального майна, що передбачені ч. ч. 1, 2 ст. 233 КК (зокрема, за ознакою «приватизації майна, яке не підлягає приватизації згідно з законом»), приватизація комунальних закладів охорони здоров'я як окремих юридичних осіб або їх відокремлених підрозділів, основними завданнями яких є забезпечення медичного обслуговування населення та/або надання реабілітаційної допомоги на основі відповідної ліцензії та забезпечення професійної діяльності медичних (фармацевтичних) працівників і фахівців з реабілітації, а також приватизація примі-	

щень, в яких знаходяться комунальні заклади охорони здоров'я або самих приміщень комунальних закладів охорони здоров'я, приватизація майна комунальних закладів охорони здоров'я та приватизація об'єктів комунальних закладів охорони здоров'я (в тому числі приміщень та майна комунальних закладів охорони здоров'я)?.....	322
4.8. Яким чином невиконання юридичною особою обов'язків за укладеним договором може впливати на кваліфікацію дій керівника цієї юридичної особи за ст. 364–1?	347
4.9. Якими є правові наслідки внесення особою, уповноваженою на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, недостовірних відомостей у декларацію про майно, доходи та зобов'язання фінансового характеру за 2015 рік заповненою у відповідності до вимог Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» (паперова декларація)? Чи є склад злочину, передбачений ст. 366–1 КК, у діяннях особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування у випадку невідображення нею у декларації за 2015 рік, заповненою у відповідності до вимог Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» (паперова декларація), усієї повноти доходів, наявного майна та фінансових зобов'язань або внесення недостовірних відомостей до декларації за 2015 рік (паперова декларація) та послідуєчого повного, конкретного і достовірного внесення відомостей про майно, доходи та зобов'язання фінансового характеру в електронну декларацію, яка заповнюється?	377
4.10. Чи можуть дії членів Наглядової ради ПАТ «Г» порушувати заборону, встановлену ухвалою слідчого судді Вищого антикорупційного суду в частині заборони користування корпоративним правом на управління акціонерним товариством, в разі участі таких членів у голосуванні на засіданнях Наглядової ради ПАТ «Г», та відповідно утворювати склади невиконання судового рішення, передбачені ч. ч. 1–3 ст. 382 КК?	405

- 4.11. Як слід розуміти зміст ознак складу втручання в діяльність захисника чи представника особи (ст. 397 КК), які у ч. 1 цієї статті КК визначені як «Вчинення в будь-якій формі перешкод до здійснення правомірної діяльності ... представника особи по наданню правової допомоги», а у ч. 2 ст. 397 КК – як «дії, вчинені службовою особою з використанням свого службового становища»? Чи охоплює (є тотожними) поняття «представник особи по наданню правової допомоги», передбачене у ст. 397 КК, надання правової допомоги свідку під час давання показань та участі у проведенні інших процесуальних дій, як це передбачено ст. 66 КПК України? За яких умов створення співробітниками правоохоронного органу штучної ситуації для протиправного недопущення адвоката до представництва інтересів свідка у слідчих діях може утворювати перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу та кваліфікуватись за відповідною частиною ст. 365 КК? Як само співвідносяться передбачені ч. 2 ст. 397 КК ознаки «дії, вчинені службовою особою з використанням свого службового становища» з відповідними ознаками перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу, передбаченими у ст. 365 КК?..... 414
- 4.12. Чи визначено у законодавстві термін «тяжкі наслідки», що передбачений у диспозиції ч. 3 ст. 426–1 КК, та чи можливо використання цього терміну, якщо шкода полягає у спричиненні матеріальних збитків, за аналогією зі ст. 425 КК?..... 448

ГЛАВА 5

СТАДІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

- 5.1. Які дії утворюють закінчений замах на шахрайство в особливо великих розмірах (ч. 2 ст. 15, ч. 4 ст. 190 КК) та закінчене використання завідомо підробленого документа (ч. 4 ст. 358 КК)? 465

ГЛАВА 6

СПВУЧАСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВОПОРУШЕННІ

- 6.1. Які дії можуть утворювати пособництво у створенні штучних перешкод у роботі ВККСУ та її членів, що передбачається ч. 5 ст. 27, ст. 351–2 КК?..... 503
- 6.2. Які обов'язкові ознаки створеної злочинної організації та мети її створення, передбачені в ч. 1 ст. 255 КК (в редакції від 5 квітня 2001 року), необхідно встановити для інкримінування особі передбаченої ч. 1 ст. 255 КК (в редакції від 5 квітня 2001 року) участі у злочинній організації та участі у злочинах, вчинюваних такою організацією?..... 512
- 6.3. Які особливості інкримінування особі ознаки «у складі злочинної організації», що передбачена ч. 3 ст. 209 КК в редакції від 16 січня 2003 року, та визнання цієї особи учасником злочинної організації? 519
- 6.4. Які особливості кваліфікації дій пособника у наданні неправомірної вигоди службовій особі, яка займає особливо відповідальне становище, за попередньою змовою групою осіб (ч. 5 ст. 27, ч. 4 ст. 369 КК)? 528
- 6.5. Чи може між незнайомими особами виникнути спільний умисел на вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 369 КК? 543
- 6.6. Чи може виникнути між незнайомими особами змова на вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 369 КК?..... 554
- 6.7. Чи може виникнути спільний умисел між незнайомими особами без попередньої змови на вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 4 ст. 369 КК?..... 555
- 6.8. Які можуть існувати суперечності у змісті процесуальних актів у частині опису (конкретизації) кваліфікуючої ознаки «вчинені за попередньою змовою групою осіб» (ч. 3 ст. 369 КК) при кваліфікації дій пособника у наданні неправомірної вигоди «службовій особі, яка займає особливо відповідальне становище» (ч. 5 ст. 27, ч. 4 ст. 369 КК)?..... 558

6.9. У випадку відсутності у діях особи такої особливо кваліфікуючої ознаки, як «вчинені за попередньою змовою групою осіб» (ч. 3 ст. 369 КК), чи можливо кваліфікувати її дії, як пособництво?	565
6.10. Чи впливає відсутність такої особливо кваліфікуючої ознаки, як «вчинені за попередньою змовою групою осіб», на кваліфікацію дій особи за ч. 5 ст. 27, ч. 4 ст. 369 КК?	566
6.11. Чи можуть містити обставини дій особи, викладені в процесуальних актах, ознаки сприяння у вчиненні іншими співучасниками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 369 КК, за відсутності попередньої змови групою осіб?	567
6.12. Чи вбачаються ознаки складів кримінальних правопорушень, передбачених ч. 3 ст. 28, ч. 3 ст. 358 та ч. 3 ст. 28, ч. 4 ст. 358 КК, в діях особи, пов'язаних із забезпеченням виконання договорів та відповідних додаткових угод?	570

ГЛАВА 7

МНОЖИННІСТЬ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

7.1. Які особливості застосування положень ст. 263–1 КК у разі вчинення різних за змістом діянь?	576
--	-----

ГЛАВА 8.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

8.1. Чи можна передбачене в ст. 80 Конституції України положення «народні депутати України не несуть юридичної відповідальності за результати голосування ...» пов'язувати з кримінальною відповідальністю (неможливістю застосування кримінальної відповідальності) як видом юридичної відповідальності?	579
---	-----

ГЛАВА 9

ПОКАРАННЯ. ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ

9.1. Чи обтяжує покарання вчинення злочину у стані алкогольного сп'яніння, коли такий стан особи вже було враховано при встановленні об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 286 КК?	587
---	-----

9.2. Які особливості застосування положень ч.ч. 3, 4 ст. 68 КК при призначенні покарань за замах на умисне вбивство, вчинене з обтяжуючими обставинами (ч. 2 ст. 115 КК)?..... 591

ГЛАВА 10

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО ВІДБУВАННЯ

10.1. Які особливості застосування норм КК, які регламентують звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК)?..... 594

ГЛАВА 11

ІНШІ ЗАХОДИ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ

11.1. Чи може відповідно до законодавства за результатами судового розгляду бути застосований такий захід кримінально-правового характеру, як спеціальна конфіскація щодо об'єкта нерухомого майна?..... 599

Навчальне видання

Берзін Павло Сергійович
Волинець Руслан Анатолійович
Птащенко Дмитро Сергійович

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО

Загальна частина

Практикум

Навчальний посібник

за редакцією П.С. Берзіна

Відповідальний за випуск
Комп'ютерна верстка
Обкладинка

О. В. Діордійчук
Д. М. Алексєєв
В. С. Жиборовський

Підписано до друку 16.12.2022 р. Формат 60 x 84^{1/16}.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Друк офсетний. Умовн.-друк. арк. 35,34.

Видавництво «Алерта»

04210, м. Київ, а/с 112.

Тел.: (044) 223-15-25, (099) 607-97-62.

E-mail: alerta.pravovaednist@gmail.com, веб-сайт: alerta.kiev.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 788 від 29.01.2002 р.